

INSTITUT PRO DEMOKRACII A EKONOMICKOU ANALÝZU

projekt Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i.

INSTITUTE FOR DEMOCRACY AND ECONOMIC ANALYSIS

A Project of the Economic Institute of the Czech Academy of Sciences

Ekonomický šok, jaký svět neviděl: ekonomiku musíme rychle zmrazit a pak ji znovu probudit

Březen 2020

FILIP MATĚJKA

Filip Matějka

Je výzkumný pracovník na CERGE-EI – společném akademickém pracovišti Univerzity Karlovy a Akademie věd České republiky. Doktorát získal na Princeton University. Ve svém výzkumu se zabývá makroekonomií, behaviorální a politickou ekonomií a zejména pak ekonomií informací.

Is associate professor at CERGE-EI — a joint academic workplace of Charles University and the Czech Academy of Sciences. He received his M.S. and Ph.D. degrees from Princeton University. In his research he focuses on macroeconomics, behavioral economics, political economics and most of all information economics.

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autorů, a nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK v Praze (CERGE).

Warning: This study represents only the views of the authors and not the official position of the Charles University in Prague, Center for Economic Research and Graduate Education as well as the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences, v. v. i.

Ekonomický šok, jaký svět neviděl: ekonomiku musíme rychle zmrazit a pak ji znovu probudit

Studie IDEA anti COVID-19 # 2 / 2020

© Filip Matějka

Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2020

ISBN 978-80-7344-522-5 (Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i.)

IDEA anti COVID-19 # 2

Ekonomický šok, jaký svět neviděl: ekonomiku musíme rychle zmrazit a pak ji znovu probudit

(noční rešerše ekonomické literatury)

BŘEZEN 2020

Filip Matějka¹

Abstrakt

Známé ekonomické poučky o pobídkách neplatí, protože tuhle recesi sami chceme. Musíme omezit setkávání a fyzickou spolupráci, recese by měla být veliká. Zároveň ale může být výjimečně krátká. Zatím musíme ekonomiku uspat / hibernovat, a přitom uchovat co nejvíce životadárných pojiček mezi firmami a zaměstnanci v současném stavu. Ekonomiku budeme moci začít stimulovat k vyššímu výkonu až ve chvíli, kdy největší zdravotní rizika pominou. V této chvíli se musí stát soustředit jen na to, aby firmy i domácnosti kritické období přežily. Tato strategie je levnější, neboť pokud vazby zpřetrháme, bude trvat léta, než se obnoví, i kdyby zdravotní riziko trvalo jen měsíc.

¹ Rychlá rešerše mnoha ekonomických článků a názorů vznikla v rámci a s podporou programu Strategie AV21 Akademie věd České republiky. Autor by rád poděkoval za spolupráci Timovi Willemsovi, René Levínskému, Vladimíru Novákovi, Janovi Zemličkovi, Sergeji Mikhalishchevovu, Michalu Šoltésovi a Rastislavu Rehákoví.

Laické shrnutí

- Jsme svědky globálního i národního ekonomického šoku, jaký svět (dlouho) neviděl. Je unikátní rozsahem i povahou. Utlumení světové i české ekonomiky probíhá nebývale rychle, v řádu dní, a tvoříme je dobrovolně sami skrze naše omezení a karantény. A přichází to úplně najednou v celé EU i v mnoha ekonomicky významných zemích světa.
- Toto dění ovlivňuje všechny kouty naší ekonomiky: nabídku, poptávku i finanční trhy. Mnoho zaměstnanců nesmí či nemůže pracovat a musí zůstat doma, provozovny jsou povinně zavřené. Poptávka po zboží a mnoha službách padá, protože lidé nesmějí vycházet a nakupovat. Při rostoucí nejistotě a ztrátě příjmů ani o nákupy není zájem. Mnozí se začínají strachovat ohledně splácení hypoték, banky nápodobně. Snižuje se schopnost firem splácet své závazky: finanční systém se dostává do problémů.
- Každodenní náklady budou veliké, ale můžeme omezit dobu jejich trvání. Zatím nemáme odhady, jak velký propad a dopad bude a jak bude rozložen v čase. Každým dnem budeme vědět více. Často ovšem budeme nemile překvapeni, kde všude se problémy rodí. Propad ekonomik může být kdekoliv mezi 10 % až 30 %. Pro statisíce lidí v Česku to může znamenat výpadek všech příjmů. Náklady Česka, tedy nás všech, na tuto krizi se budou pravděpodobně pohybovat ve stovkách miliard Kč (např. roční výdaje státu na platy učitelů jsou zhruba 100 mld. Kč, na vědu kolem 40 mld.). Bude tedy zásadní, zda se z propadu ekonomiky oklepeme za dva měsíce, nebo až za tři čtvrtě roku.
- V USA je už dnes na stole balíček pomocných vládních opatření, který by v českých podmínkách odpovídal zhruba 200 mld. Kč výdajů navíc.

Hlavní kroky

Nejdříve (to se již děje): Záměrně musíme dokonat velkou, ale pokud možno krátkou ekonomickou recesi. To znamená zásadně omezit a držet nízkou intenzitu fyzických společenských interakcí, aby se lidé potkávali co nejméně.² Díky tomu udržíme počet nakažených v rámci kapacity zdravotnického systému, kterou je nutno v rámci možností navyšovat.

Poté: Pomáhat zachovat (zmrazit, hibernovat) současnou strukturu ekonomiky. Bude to nutné dělat po dobu minimálně 1–3 měsíců.

Nakonec: Až budou zdravotní rizika pod kontrolou, ekonomiku je třeba co nejrychleji znovu nastartovat pomocí včas připravených mikro a makroekonomických nástrojů.

Dlouhodobě: Připravit se na budoucí případy.

Jak na to?

1. **Získat čas zmražením, resp. hibernováním současného stavu na několik měsíců.**
 - a. **Všechny ujistit, že stát pomůže, aby firmy vydržely, než pomoc státu dorazí.** Velmi rychle (cca do dvou týdnů) se věrohodně přihlásit k následujícímu záměru.
 - b. **Zavést opatření na podporu zachování zaměstnaneckých vztahů,** které by se potom budovaly velmi dlouho:
 - i. Zpružnit pracovní trh umožněním sdílení pracovních míst, *kurzarbeit*, umožnit zaměstnavatelům snížit pracovní dobu bez výpovědi, tedy snížit mzdy a částečně je kompenzovat platbou od státu.

² Bryan, Kevin, "Ekonomie společenského odstupu pro každého: případ Covid 19", IDEA anti COVID-19.

c. Ponechat naživu jinak životaschopné firmy.

- i. Odložit splatnost daní a pojistného (nejen z příjmu, ale možná i DPH).
- ii. Poskytovat raději nízko, či bezúročné půjčky, než posléze draze zachraňovat (*bailout*).
- iii. Někteří ekonomové navrhují pomáhat firmám i s provozními náklady jako například s nájmem. Zde bych však počkal – je možné, že právě nájem budou firmy moci vyjednáváním snížit a rozložit ztráty mezi firmy a pronajímatele.

d. Pomáhat domácnostem pokrýt nutné výdaje. Zde záleží na tom, jak se povedou cílenější body 1b) a 1c). Pokud se nepovedou, měl by být v zásobě připraven systém dočasného základního příjmu.

2. Poté přijde čas na velký vládní fiskální stimul a skládání účtů.

Ekonomové se shodují, že situace je a bude tak vážná, že výše deficitu by neměla být zásadní překážkou. Veřejný dluh ČR je naštěstí poměrně malý, takže si můžeme dovolit velký deficit. Krátkodobé udržení vazeb v ekonomice nás totiž vyjde mnohem levněji, než jejich rozpad a dlouhé budování.

3. Včas připravit a představit plán krátkodobého, ale rozsáhlého řízeného nakupování státem (přímé tvoření poptávky), např. opravy všech škol místními řemeslníky.

4. Mnoho ekonomů je dokonce ochotno překročit Rubikon a v případě nutnosti využít centrální banky ke krytí současných nákladů. Měly by mít formu nesplatných půjček domácnostem a firmám, které je poskytnou rychleji než vládní transfery, či zpeněžením dluhu. Doporučuji to mít v paragrafech připraveno jako záložní řešení.

Zdroje

Baldwin, R. „[Keeping the lights on: Economic medicine for a medical shock](#).“ VoxEU.org, CEPR Policy Portal

Bigio, Saki. „[A Concrete Policy Response to the Covid-19 Crisis](#).“ UCLA Economics, March 15, 2020

Cowen, Tyler. „[Plans for economic mitigation from the coronavirus](#).“ George Mason University, Mercatus Center

Dube, Arindrajit. „Filling the Holes in Family and Business Budgets: Unemployment Benefits and Work Sharing in the Time of Pandemics“, UMass Amherst

Galí, Jordi. „[Helicopter money: The time is now](#).“ VoxEU.org, CEPR Policy Portal

Gaspar, Vitor and Mauro Paolo. „[Fiscal Policies to Protect People During the Coronavirus Outbreak](#).“ IMFBlog, International Monetary Fund, March 5, 2020

Goger, Annelies. „[For millions of low-income seniors, coronavirus is a food-security issue](#).“ BROOKINGS, March 16, 2020

Gourinchas, Pierre-Olivier. „[Flattening the Pandemic and Recession Curves](#).“ Econfip, Economics for Inclusive Prosperity, Policy Brief 23

Saez, Emmanuel and Zucman, Gabriel. „[Keeping Business Alive: The Government as Buyer of Last Resort](#).“ Econfip, Economics for Inclusive Prosperity, Policy Brief 20

Shambaugh, Jay. „[The economic policy response to COVID-19: What comes next?](#)“ BROOKINGS, March 16, 2020

Vaitilingam, Romesh. „[A Coronavirus Recession: A New Survey of Top US & European Economists](#).“ Chicago Booth, IGM Forum, March 13

Studie série IDEA anti COVID-19

1 „*Ekonomie společenského odstupu pro každého: případ Covid 19*“, IDEA anti COVID-19, březen 2020, Autor: Kevin Bryan

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autora, a nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium Univerzity Karlovy, CERGE.

Warning: This study represents only the views of the authors and not the official position of the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences, v. v. i. as well as the Charles University, Center for Economic Research and Graduate Education.

Ekonomický šok, jaký svět neviděl: ekonomiku musíme rychle zmrazit a pak ji znovu probudit

Studie IDEA anti COVID-19 #2 / 2020

© Filip Matějka

Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2020

ISBN 978-80-7344-522-5 (Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i.)

DĚKUJEME PODPOROVATELŮM / WE THANK OUR SPONSORS

Projekt IDEA anti COVID-19 podpořila Nadace Experientia

IDEA anti COVID-19 project is supported by Experientia Foundation

IDEA se v rámci Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. podílí na aktivitách Strategie AV21

IDEA at the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences participates in the Strategy AV21 activities

Ekonomický šok, jaký svět neviděl: ekonomiku musíme rychle zmrazit a pak ji znovu probudit

Studie Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA)

Vydavatel/Publisher: Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., Politických vězňů 7, 111 21 Praha 1, Česká republika

O IDEA

Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA) je nezávislý think-tank zaměřující se na analýzu, vyhodnocování a vlastní návrhy veřejných politik. Doporučení IDEA vychází z analýz založených na faktech, datech, jejich nestranné interpretaci a moderní ekonomické teorii.

IDEA je think-tank Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. a vznikla z iniciativy a pod vedením prof. Jana Švejnara. Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i. (NHÚ - angl. zkratka EI) tvoří společné akademické pracoviště CERGE-EI spolu s Centrem pro ekonomický výzkum a doktorské studium Univerzity Karlovy (angl. zkratka CERGE).

Principy fungování IDEA

1. Vytváření shody na základě intelektuální otevřenosti – přijímání volné soutěže myšlenek, otevřenost podnětům z různých částí světa, přehodnocování existujících stanovisek vzhledem k novým výzvám.
2. Využívání nejvhodnějších teoretických a praktických poznatků – snaha o rozvinutí postupů na základě nejlepších teoretických i praktických poznatků (z České republiky i ze zahraničí).
3. Zaměření aktivit na vytvoření efektivní politiky a strategie České republiky – doplňovat akademické instituce vytvářením podkladů efektivním a operativním způsobem.

Pokud chcete dostávat do své emailové schránky informace o připravovaných studiích a akcích IDEA, napište nám na idea@cerge-ei.cz

About IDEA

The Institute for Democracy and Economic Analysis (IDEA) is an independent think tank focusing on policy-relevant research and recommendations. IDEA recommendations are based on high quality data, objective evidence-based analysis, and the latest economic theories.

IDEA is a think tank at the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences and is led by its founder, Prof. Jan Švejnar. The Economics Institute (EI) of the Czech Academy of Sciences forms part of a joint workplace, CERGE-EI, together with the Center for Economic Research and Graduate Education of the Charles University (CERGE).

IDEA's Working Principles

1. We build consensus on the basis of intellectual openness – we believe in a free competition of ideas, are open to initiatives from various parts of the world, and constantly review existing opinions in the light of new challenges.
2. We make use of the most appropriate theoretical and empirical findings, and strive to develop methods based on the best theoretical and practical knowledge (both from the Czech Republic and from abroad).
3. We focus on creating effective policy and strategy for the Czech Republic, complementing academic institutions by producing materials in a constructive, practical format.

If you would like to receive regular information about the latest IDEA studies and events please subscribe to our mailing list by contacting idea@cerge-ei.cz

<http://idea.cerge-ei.cz>